

Pünkösöd szombatján este a szerelmes legény „májfát” (májusfát) állított kedvese kapujába. Barátai is segítettek neki, miközben a leány óvatosan az ablakon leselkedett ki. A következő találkozásnál a lány saját készítésű monogrammos hímzett zsebkendővel ajándékozta meg a fiút.

Báli éjszaka után a zenészekkel a legény éjjeli zenét adott a leánynak. Máskor a zenészeket a kocsmából hívta el a fiú a lányos ház ablaka alá. Az udvarló a „cimboráival” (legjobb barátaival) együtt énekelte:

„Ha tudnád mi a szerelem,
nem aludnál olyan édesen...” (Édesanyámék sajnos már nem emlékeznek a dal folytatására)

...majd folytatták a vallomást és kérést:

„Nyisd ki babám az ajtót,
Csendesen, mert meghallják a szomszédok.
Ha meghallják, hagy hallják,
Úgyis tudja már a világ, hogy én téged szeretlek,
Hogy én téged soha el nem felejtlek.”

A lány háromszori fényjelzéssel (gyertyával, lámpával) adta tudtára a legénynek, hogy hallotta, szívesen fogadta az éjjeli zenét.

[Felhasznált irodalom: Magyar néprajz VIII. kötet, valamint szüleim elbeszélése; 2003. november]

A jósvafői zsidó közösségről Nadanicsekné – Gereguly Piroska

Magyarországon a 19. század első fele a falusi zsidó közösségek virágzásának időszaka. Erről az időszakról – jelenleg . írásos emlékek Jósvafő viszonylatában nem állnak rendelkezésünkre.

Szerencsére a Községházán ép állapotban megmaradt két kincset érő születési anyakönyv, melynek címe: Születési anyakönyv 1896-1906 illetve 1907-1943-ig. (Jósvafői anyakönyvi kerület).

A feljegyzett adatokból kitűnik, hogy özv. Biner Jakabné született Grünfeld Fáni községi bába évtizedekig segítette világra Jósvafőn az újszülötteket. A nevek és foglalkozások alapján (a születési anyakönyv ezt külön nem tartalmazza) vélhetően az alábbi személyek izraelita vallásúak:

Jósvafői Helytörténeti Füzetek 19.

Sorszám	Szülők neve	apa foglalkozása	Gyermek neve	Születési idő
1.	Klein Lajos Friedman Róza	malomtulajdonos	Regina	1896
2.	Rabin Mózes Klein Máli	földbirtokos, malomtulajdonos	Lajos	1896
3.	Rosenfeld Mór Deutsch Erzsébet	kocsmáros	Sándor	1896
4.	Klein Antal Rosenberg Regina	malombérlő	Mária, Klára Lajos**	1898 1908
5.	Klein Zsigmond Dróth Etelka	földbirtokos	Sándor*	1899
6.	Schwarcz József Deutsch Jusztna	kocsmáros	Anna	1902
7.	Klein Zsigmond Dróth Etelka	földbirtokos	Lajos	1905
8.	Grünwald Benjámín Demeter Mária	kocsmáros	Miksa	1907
9.	Feldman Salamon Roth Malvin	kereskedő	József	1908
10.	Landerman Lázár Bás Róza	metsző	Szeréna	1910
11.	Klein Izidor Grosz Róza	metsző	Lenke	1911
12.	Fried Ármin Perlman Regina	kocsmáros	Anna	1912
13.	Rabin gyula Marmorstein Helén	asztalos	Margit Sándor	1913 1914
14.	Rosenberg Ignác Leiveurzit Róza	metsző	Éliás	1914
15.	Braun gyula Liszauer Anna	cipész, lókereskedő	Jolán Malvin Margit László Iren	1911 1913 1916 1918 1921
16.	Spitzer Dezső Ungár Malvin	mészáros	Margit Erzsébet Olga	1913 1920 1925
17.	Lówy Imre Roth Olga	kereskedő	Veronika, Alíz	1934

* 1916-ban vezetéknevét Kovácsra változtatta

** vezetéknevét később Zádorra változtatta

Az anyakönyv minden esetben tartalmazza a szülők életkorát, de nem tudjuk meg belőle, hogy a családban sorrendben hányadik gyerek született. A fent felsorolt szülők életkora:

apa: 26-47 éves korig; többségük 30 év felett;
anya: 21-37 éves korig, többségük 30 év körül.

A 20. század első felében élő szülőknek, azok gyermekeit szüleim még jól ismerték. A fent felsoroltakon túl említést tettek még Roth Aladárról és családjáról. Faisz vagy Waisz József nevű suszterről, aki családjával az Apalinban (a „Kert megi” felett – ma Kossuth utca) lakott. Jósvafőn temették el őket. Mindkét család tagjai a század elején idősek voltak. A Klein, Rajk, Róth, Schwarcz, Spitzer, Ungár nevű családokról ugyan azokat az ismereteket említik, amelyeket a „Jósvafő település a források és barlangok völgyében”, c. könyv (2000) is tartalmaz.

Kiegészítették még, hogy Spitzer Margitot Weisberger Ödön vette feleségül. Hozzávetőlegesen 30 fő izraelita vallású ember élt 1930 körül Jósvafőn, az összlakosság 600 fő körül mozgott (ennek 5%-a). Ebben az időben Abauj-Torna vármegyében, de az ország összlakosságát tekintve is 4,8-5 %-ot tesz ki az izraelita vallásúak száma.

Gazdasági szerepük miatt jelentőségük számarányuknál nagyobb volt a falu közösségében. valamennyien ipari, kereskedelmi, szolgáltató tevékenységet folytattak. Többségük magasabb szinten élt az átlagos falusi embertől. Az itt lakók elfogadták, elismerték őket. Mindez tükröződött az akkori megszólításban is: pl. Spitzer, Ungár úr; Klein tekintetes úr, Kleinné asszony. Ma is emberséggel, szeretettel emlékeznek, beszélnek róluk az idős emberek.

A napi élet során beilleszkedtek a falu életébe, alkalmazkodtak a helyi körülményekhez. Vezető, meghatározó szerepre nem törekedtek. Elsősorban az üzlettel, a munkájukkal, a családjukkal törődtek. Szokásaikat megtartották: disznó helyett libát neveltek, ettek. A sahter vagy „metsző” Színben lakott, oda hordták le ősszel a hizott libákat. Ő vágta el a liba nyakát, engedte ki a vérének. A kihűlt állatokat itthon tisztították meg. Csak libazsírral főztek, sütöttek. A család nagyságától függően tartottak libát (kb. átlag 20 darabot). A liba husát megfüstölték, így tartósították. Jellegzetes ételüket, a sóletet (babból készült étel füstölt hússal, de rántás nélkül főzik) minden pénteken, kemencében „cserep fazékban” főzték meg. A többi napon a falusiakhoz hasonló ételeket fogyasztottak.

Amikor péntek este feljött a vacsoracsillag, befejezték valamennyi munkájukat, szombat estig olvastak, ettek, imádkoztak. Nem mosták el még a piszkos edényt sem, a tüzet is a szomszédjuk rakta meg. Szombaton a vacsoracsillag feljöttéig zárva volt a bolt, a kocsmá (ez volt a sábesz). A sábesz szó szombatot jelent, a

mai szóhasználatban a munka befejezésekor mondják. A malomban szombaton is dolgoztak az emberek, de csak a reformátusok.

Vallásukat az akkori falu végén a Klein család tulajdonában lévő épületben (ma Petőfi Sándor út 22.) szombaton gyakorolták. Ugyancsak itt a Klein portán tartották évente egyszer a sátoros ünnepüket. Az ünnep szeptember 8-án kezdődött, egy hétig tartott. A „sátor” vázát lecekből készítették. Oldalát, tetejét kukoricagóréval fedték be. Benne hosszú lócán ülve ettek, ittak, énekeltek, imádkoztak, hajlongtak. Fejükön „sábeszdekli” (vallási ünnepeken használt fekete kalap, vagy fejtetőn viselt kis fekete sapka) volt. Nyakukban fekete sálszerű anyag csüngött. A legöregebbek még ismerték és használták a héber nyelvet. A gyerekek az elemi iskola elvégzése után a családban segítettek, esetleg a fiúk tanultak tovább. Zsidó vallású ember csak zsidóval házasodott. Az 1940-as évek végén voltak néhányan, akik áttértek a református vallásra (pl. Klein Károlyné és két gyermeke).

1944-ben elhurcolták őket Jósvafőről, ők is a Magyarországról deportált 600000 lélek embertelen sorsában osztoztak.

Befejező gondolatok:

A táblázatban felsorolt adatok egy része a 2000-ben megjelent Jósvafő monográfiából származnak. Spitzer Erzsébet (itt úgy hívták: Bözsi) meg a testvére, Olga túléltek a deportálást, Amerikába kerültek. Spitzer Margitot Weisberger Ödön vette feleségül, utóbbival édesanyám 1-2 éve még beszélt. Klein Klára (Klein Antal lánya) Szendrőbe ment férjhez egy Dienes nevű orvoshoz. Klein Antal itt van Jósvafőn eltemetve. Fiának, Klein Károlynak a volt két lánya, nevükre már nem emlékeznek. Hátha él még valahol valamelyik leszármazott, aki emlékeivel, érzelmeivel is hitelesebbé tudná tenni a sok holt betűt.

A szerkesztő utószava

Évek óta kutatunk a jósvafői zsidóság írott emlékei után. A „Torna n/Bodvou – Torna és környéke zsidósága élete” c. könyv 378. oldalán az alábbiak olvashatók:

„Jósvafő. Szín község közelében. Öt zsidó család: özv. Klein Antalné, Klein Károly, Roth Zoltán, Spitzer Dezső, özv. Ungár Dávidné, Reich család. Mind, gyermekeikkel az auschwitzi tűz martaléka lettek, kivéve Spitzer Dezső lányát, Nádlerne Bözsit, akik Amerikában és Olgát aki családjával Izraelben él.”